

215281 - ھارام بولغان دورا-ئىلاجلار توغرىسىدا

سۇئال

مەن دوختۇر، مۇمكىن بولسا سىلەرنىڭ ماڭا ئەمەلىي مىساللار بىلەن كېسەللەرگە سۈپەتلەپ بېرىدىغان ھارام بولغان دورا-ئىلاجلارنى بايان قىلىپ بېرىشىڭلارنى سورايمەن، مەن كېسەلگە: مەست قىلغۇچى دورا-ئىلاجلارنى سۈپەتلەپ بېرىشنىڭ توغرا بولمايدىغانلىقىنى بىلىمەن، لېكىن ئەمەلىيەتتە، مەست قىلغۇچى بەزى دورا-ئىلاجلارغا دىققەت قىلمايمەن، مېنى توغرا يولغا باشلىشىڭلارنى ئۈمىت قىلىمەن؟.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل مەدھىيىلەر ئالەملەرنىڭ رەببى بولغان ئاللاھقا خاستۇر، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە قىيامەتكىچە ئۇلارغا ئەگەشكەن كىشىلەرگە ئاللاھنىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

بىرىنچى: ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلەرگە ئاتا قىلغان نېمەتلىرىدىن: ھەر بىر كېسەللىكنىڭ دورىسىنى بېكىتتى، داۋالاشقا رىغبەتلەندۈردى. بۇ توغرىدا ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا ھەر قانداق بىر كېسەلنى نازىل قىلىدىكەن ئۇنىڭ دورىسىنىمۇ نازىل قىلدى». [بۇخارى رىۋايىتى 5678-ھەدىس].

جابر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەر قانداق بىر كېسەلنىڭ دورىسى بولىدۇ، كېسەلگە ئۆزىنىڭ دورىسى يەتكەندە، بۇ كېسەل ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن شىپا تاپىدۇ». [مۇسلىم رىۋايىتى 2204-ھەدىس].

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھەر قانداق بىر كېسەلنىڭ دورىسى بولىدۇ» دېگەن دوختۇرنىڭ ۋە كېسەلنىڭ ئىرادىسىنى كۈچلەندۈرىدۇ، ئاشۇ دورىنى تەلەپ قىلىش ۋە ئىزدەشكە رىغبەتلەندۈرىدۇ". [زادىل مىئاد 4-توم 15-بەت].

داۋالاشقا ئىزنە بېرىلىش، ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلىش ۋە ئۇستا دوختۇر، پايدىلىق دورىنى ئىزدەشكە بۇيرۇلۇش بىلەن بىرگە ھارام نەرسىلەر بىلەن داۋالاشتىن چەكلىمە كەلدى.

ۋائىل ھەزرەتىدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە: تارىق ئىبنى سۈۋەيد جۈپىي دېگەن كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ھاراق توغرىسىدا سورىغان ئېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ كىشىنى ھاراقىدىن توسىتى ياكى ھاراق ياسايدىغان ئىشنى ياقىتۇرمىدى، ئۇ كىشى: مەن ھاراقنى دورىلىق ئۈچۈن ياسايمەن دېگەن ئېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھاراق دېگەن دورا ئەمەس بەلكى كېسەللىكتۇر دېدى». [مۇسلىم رىۋايىتى 1948-ھەدىس].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پاسكنا، نجىس نەرسىلەر بىلەن داۋالنىشتىن چەكلىدى». [ترمىزى رىۋايىتى 2045-ھەدىس. شەيخ ئەلبانى سەھىھ دېگەن].

ئەبۇ دەردا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا كېسەلنى ۋە دورىنى چۈشۈردى، ھەر بىر كېسەلنىڭ دورىسىنى قىلدى، داۋالنىڭلار، لېكىن ھارام بىلەن داۋالانماڭلار» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى 3874-ھەدىس].

شەيخ ئەلبانى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "بۇ ھەدىس مەنا ۋە شاھىدلىرىنىڭ كۆپ بولۇشى جەھەتتىن سەھىھتۇر". [تەلىقاتۇل رەزىيە ئەلا روۋزەتۇن نەدىيە 3-توم 154-بەت].

ئىككىنچى: دورا-ئىلاج دېگەن ئىسپىرتقا ئوخشاش ھارام بولغان ۋە چوشقىنىڭ ئەزالىرىغا ئوخشاش نجىس نەرسىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ دەپ قويۇش ھارام بولىدۇ، بەلكى بۇ توغرىدا ئالىملارنىڭ تەپسىلى مەلۇماتلىرى بار، بۇنى تۆۋەندە قىسقىچە بايان قىلىمىز:

1-ھارام ۋە نجىس نەرسىلەر بىلەن داۋالنىش: ھاراق بىلەن داۋالنىش ياكى بەزى شەھەرلەردىكى مەلۇم كىشىلەردەك ئۆزىنىڭ سۈيىدۈكى بىلەن داۋالنىش قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن داۋالنىش ھارام بولىدۇ. بۇ توغرىدا بىز يۇقىرىدا ھاراق ۋە نجىس نەرسىلەر بىلەن داۋالنىشنىڭ ھارام ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى دەلىللەرنى بايان قىلدۇق.

ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "نجىس، پاسكنا ۋە ھارام نەرسىلەر بىلەن داۋالنىش ھارام بولىدۇ، چۈنكى قۇرئان -ھەدىستىكى ئوچۇق دەلىللەر بۇنى تەكىتلەيدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ﴾. تەرجىمىسى: «سەلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان ھايۋاننىڭ گۆشىنى يېيىش ھارام قىلىندى». [سۈرە مائىدە 3-ئايەت].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مەگەن چىشلىق يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ گۆشىنى يېيىش ھارام قىلىندى». [بۇخارى رىۋايىتى 5780-5781-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1932-ھەدىس].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ﴾. تەرجىمىسى: «ئى مۇمىنلەر! ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار (يەنى چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار) غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتاننىڭ ئىشى، پاسكنا قىلىقلاردۇر» [سۈرە مائىدە 90-ئايەت].

بۇ ھۆكۈم داۋالانغان ھالەتتە ۋە داۋالانمىغان ھالەتتە ئومۇمدۇر، ئەگەر بۇنىڭ ئارىسىنى ئايرىمەن دېگەن كىشى ئاللاھ جۇغلانغان نەرسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىغان ۋە ئاللاھ ئومۇم قىلغان نەرسىنى خاسلاشتۇرغان بولىدۇ، بۇنداق قىلىش توغرا بولمايدۇ. ["پەتۋالار مەجمۇئەسى" 21-توم 562-بەت].

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "ھارام نەرسىلەر بىلەن داۋالنىش بولسا شەرىئى تەرەپتىن ۋە ئەقلى تەرەپتىنمۇ قەبىھ ئىش ھېسابلىنىدۇ.

بۇنىڭ شەرىئى جەھەتتىكى دەلىللەرنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇق.

ئەمما ئەقلى جەھەتتىكى دەلىللىرى بولسا: ئاللاھ تائالا ئۇ نەرسىنى پاسكىنا بولغانلىقى ئۈچۈن ھارام قىلدى، ئاللاھ تائالا ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغا جازا قىلىپ پاك نەرسىلەرنى ھارام قىلغاندەك پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىگە جازا قىلىپ پاك نەرسىلەرنى ھارام قىلمىدى. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّت لَّهُمْ﴾** تەرجىمىسى: «يەھۇدىيلارنىڭ قىلغان ھەقسىزلىقلىرى (يەنى زۇلۇمى ۋە قىلغان گۇناھلىرى)، نۇرغۇن كىشىلەرنى ئاللاھنىڭ يولىدىن (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا كىرىشتىن) توسقانلىقلىرى، چەكلەنگەن جازانى ئالغانلىقلىرى ۋە كىشىلەرنىڭ پۇل - ماللىرىنى ناھەق يېگەنلىكلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا (ئىلگىرى) ھالال قىلىنغان پاكىز نەرسىلەرنى ھارام قىلدۇق» [سۈرە نىسا 160-ئايەت].

بۇ ئۈممەتكە ھارام قىلىنغان نەرسىلەر ئۇ نەرسىنىڭ پاسكىنا بولغانلىقى ئۈچۈن ۋە بۇ ئۈممەتنى بۇنىڭدىن ھىمايە قىلىش، ئۇنى ئىستىمال قىلىشتىن ساقلاش ئۈچۈن ھارام قىلىندى، ئىللەتلىك ۋە پاسكىنا نەرسىلەردىن شىپالىق تەلەپ قىلىش ئەقىلگە مۇناسىپ بولمايدۇ، چۈنكى گەرچە ئۇنىڭ ئىللىتى يوق قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ پاسكىنلىق كۈچى يۇقىرى بولغانلىقى ئۈچۈن قەلپتە ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراق بىر كېسەلنى پەيدا قىلدۇ، بۇنىڭ بىلەن داۋالاشنى بەدەننىڭ كېسەللىكىنى يوق قىلىپ، قەلپنى كېسەل قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ["زادىل مىئاد" 4-توم 143-بەت].

2-مەس قىلغۇچى ماددىلار ئارىلاشتۇرۇلغان دورىلار بىلەن داۋالاش.

دورىلاردا مەس قىلغۇچى ماددىلارنىڭ تىپىلىشىنىڭ ئىككى تۈرلۈك ھالىتى بولىدۇ: بىرىنچى ھالەت: مەس قىلغۇچى ماددىلار ئاز بولسا، ئەگەر ئىنسان مۇشۇ ماددىدىن كۆپ مىقداردا ئىستىمال قىلسىمۇ مەس بولمىسا، بۇنداق ھالەتتە: بىر قىسىم ئالىملار: بۇنىڭغا ئوخشاش دورىلارنى ئىستىمال قىلسا دۇرۇس بولىدۇ، دېگەن. چۈنكى ھازىرقى دېگەن ئۇنىڭ ئەسلى مەس قىلغۇچى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئاز ياكى كۆپ ئېچىشمۇ ئوخشاشلا مەس قىلىدۇ بۇ ھارامدۇر. ئەمما دورىدىن مەس قىلغۇچى دېگەن ئىللەت يوق قىلىنغان بولۇپ، بۇنىڭدىن ئاز ئىچىشمۇ ياكى كۆپ ئىچىشمۇ مەس قىلمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئالىملار دورىنى ئېچىشنى دۇرۇس دېگەن.

ئىككىنچى ھالەت: دورىدىكى مەس قىلغۇچى ماددىنىڭ مىقدارى كۆپ بولۇپ، ئەگەر ئىنسان ئۇنىڭدىن كۆپ مىقداردا ئېچىسە مەس قىلىدىغان ھالەتتە بولسا، بۇنداق ھالەتتە ئۇ دورىدا مەس قىلغۇچى ئىللەت بولغانلىقى ئۈچۈن بۇنى كېسەلگە ئېچۈرۈش توغرا بولمايدۇ، بۇنىڭ ھۆكۈمى ھازىرقى ھۆكۈمگە ئوخشاش بولىدۇ.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن چىلانغان ئىچىملىك توغرىسىدا سورالغاندا؟، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەس قىلغۇچى ئىچىملىكنىڭ ھەممىسى ھارام دېدى» [مۇسلىم رىۋايىتى 2991-ھەدىس].

جابر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كۆپ ئېچىسە مەس قىلىدىغان نەرسىنىڭ ئاز بولغىنىمۇ ھارامدۇر» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى 3681-ھەدىس. شەيخ ئەلبانى سەھىھ دەپ "ئەبۇ داۋۇدنىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمىدا" 3681-نومۇرلۇق ھەدىستە كەلتۈرگەن].

3-نەجىس-پاسكنا ماددىلار ئارىلاشتۇرۇلغان دورىلار بىلەن داۋالاش: بەزى دورىلار تەركىۋى چوشقىنىڭ مېيى ياكى ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ ئەزالىرى دېگەندەك مەلۇم بىر قىسىم نەرسىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بۇنىڭدا ئىككى تۈرلۈك ھالەت بولىدۇ:

بىرىنچى ھالەت: مۇشۇ ھارام-نەجىس نەرسىلەرنى دورىغا ئارىلاشتۇرىدىغان ۋاقىتتا ئۇنىڭ سۈپىتى ۋە خۇسۇسىيىتىنى ئۆزگەرتىۋېتىش. [يېقىنى توپلاملىرى "3-توم 213-بەت].

بەزى نەجىس نەرسىلەرنى دورىغا ئۆزگەرتىش جەريانىدا خىمىيەلىك ماددىلارنىڭ تەسىرىدە ئۇ، ئۆزىنىڭ ئەسلى خۇسۇسىيەتلىرىنى يوقىتىپ، باشقا بىر ماددىغا ئۆزگىرىدۇ.

بەزى ئالىملار: نىجاسەت ئۆزىنىڭ ئەسلى سۈپىتىنى يوقىتىپ، ئۆزگەرسە، ئۇ باشقا بىر ماددىغا ئۆزگىرىدۇ، ئۇنىڭدىن نەجىسلىق سەۋەبى يوقالغاندا، ئۇنىڭغا پاكلىقنىڭ ھۆكۈمى بېرىلىدۇ.

ئىمام قۇراپى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "ئاللاھ تائالا مۇئەييەن نەرسىلەرنى ئۇ نەرسىلەرنىڭ جىسمى بولماستىن جەۋھەر بولغانلىقى ئۈچۈنلا نەجىس ۋە نەجىس بولغۇچى دەپ ھۆكۈم قىلدى، بەلكى ئاشۇ جىسىملار بىلەن تۇرغان، ئادەتتە مەلۇم بولغان خاس كەيپىيات ۋە خاس رەڭدىن ئىبارەت دۇچ كەلگەن نەرسىلەر بولغانلىقى ئۈچۈن ھارام قىلدى، ئەگەر بۇ كەيپىيات ۋە غەرەز يوق بولسا، ھۆكۈمنى ۋاجىپ قىلىدىغان نەرسە بولمىغانلىقى ئۈچۈن ھۆكۈم بولمايدۇ." ["ئەلپۇرۇق" 2 -توم 207 -بەت].

ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "مۇشۇ ئەسلىگە ئاساسەن: ھاراقنىڭ باشقا بىر ماددىغا ئۆزگەرتىلگەندە پاك بولۇشى قىياسقا كۆرە بولىدۇ، ھاراق ئەسلىدە خەبىس دەپ سۈپەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن نەجىس بولىدۇ، ئۇنىڭدىن نەجىسلىق يوق بولىدىكەن، ئۇنىڭدىكى ھاراملىق ھۆكۈممۇ يوق بولىدۇ، شەرىئەتنىڭ كېلىش مەنبەيىدىكى ئەسلى بۇنىڭدىن ئىبارەتتۇر، بەلكى بۇ ساۋاپ ۋە جازانىڭ ئەسلىدۇر.

بۇنىڭغا كۆرە: توغرا بولغان قىياس ئەگەر باشقا نىجاسەتلىرىمۇ باشقا ماددىغا ئۆزگەرتىلسە بۇنىڭغا ئۆتىدۇ، ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلارنىڭ قەبرىسىنى كولاپ چېقىرىپ تۈزلەپ ئۇ يەرگە مەسچىتنى ياسىغان، ئۇ يەرنىڭ توپىلىرىنى باشقا جايغا يۆتكىمىگەن، ئاللاھ تائالا سۈننىيەتنىڭ تېزەك بىلەن قاننىڭ ئارىسىدىن چېقىدىغانلىقىنى خەۋەر بەرگەن، مۇسۇلمانلار: ھايۋانغا نەجىس نەرسە بىلەن ھەلەپ قىلىپ بېرىلگەندە، ئۇ ھايۋاننى سولاپ قويۇپ، پاك نەرسىلەردىن بېرىپ باقسا ئۇنىڭ سۈننىيەتنى ئېچىش ۋە ئۆلتۈرۈپ گۆشىنى يېيىشنىڭ دۇرۇس بولىدىغانلىقىغا بىرلىككە كەلگەن. شۇنىڭغا ئوخشاش، زىرائەت ۋە مېۋىلەرمۇ نەجىس سۇ بىلەن سۇغۇرۇلۇپ كېيىن پاكىز سۇ بىلەن سۇغۇرۇلسا، ئۇنى يېيىش ھالال بولىدۇ، چۈنكى ئۇنىڭدىكى نەجىسلىق سۈپەت ئۆزگىرىپ پاكىز نەرسىگە ئايلاندى. بۇنىڭ ئەكسىچە: پاك نەرسە نەجىس نەرسىگە ئۆزگەرتىلگەندە ئۇ نەجىس بولىدۇ. بۇ خۇددى سۇ ۋە يېمەككە نەجىس نەرسە يەنى پوق-سۈيۈك دېگەندەك نەرسىلەر چۈشۈپ كېتىپ ئۇنى نەجىسلىققا ئۆزگەرتىۋەتكەنگە ئوخشاش، نەجىس نەرسە پاك نەرسىنىڭ نەجىسلىقىغا ئۆزگىرىشىگە تەسىر كۆرسەتكەندەك، پاكىز نەرسە نەجىس نەرسىنىڭ پاكلىقىغا ئۆزگىرىشىگە تەسىر كۆرسەتمەيدۇ؟.

ھەقىقەتەن ئاللاھ تائالا نىجىس نەرسىدىن پاك نەرسىنى چىقىرىدۇ، پاك نەرسىدىن نىجىس نەرسىنى چىقىرىدۇ، نەرسىنىڭ ئەسلى ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ بەلكى ئۇنىڭ ئۆزىدىكى سۈپەت ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ...". ["ئىلامىن مۇقىن" 3-توم 183-بەت].

بۇ كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ قارىشىدۇر، شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ ئېيتقاندا: كۆپچىلىك ئالىملار: نىجاسەتتىن ئۆزگەرتىلگەن نەرسە پاك بولىدۇ، دەيدۇ. بۇ ھەنپى ۋە زاھىرى مەزھەپ ئالىملىرىنىڭ قارىشىدۇر شۇنداق. ئىمام مالىك ۋە ئىمام ئەھمەدنىڭ ئىككى قارىشىنىڭ بىرىدۇر. شاپىئى مەزھىبىدىكىمۇ بىر قاراشتۇر. ["پەتىۋالار مەجمۇئەسى" 21-توم 510-بەت].

ئىككىنچى ھالەت: نىجىس نەرسە دورىغا ئارىلاشتۇرۇلغاندىمۇ ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى نىجىسلىق ھالىتىدە قالغان بولسا، باشقا ماددىغا ئۆزگەرمىگەن بولسا، بۇ خۇددى بەزى دورىلار چوشقىنىڭ مېيىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولسىمۇ لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ ئەسلى ھالىتى بىلەن قالغان، دورا تەييارلاش جەريانىدا باشقا ماددىغىمۇ ئۆزگەرمىگەن، بۇنداق ھالەتتىكى دورىلارنى ئىستىمال قىلىش ھارام بولىدۇ، چۈنكى ئۇ ھارامنىڭ پارچىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

ئارتۇقچە مەلۇمات ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ھەسەن ئىبنى ئەھمەد پەككى دېگەن ئالىمنىڭ يازغان: "ئىسلام شەرىئىتىدە دورىلارنىڭ ھۆكۈمى" ناملىق كىتابىنى كۆرۈپ چىقىڭ، ئۇ ئۇسلۇبى ئاسان ۋە سىزنىڭ كەسپىڭىزگە مۇناسىپ كېلىدىغان كىتاپ بولۇپ، ئۇنى ئېنىقلىرىدىن چۈشۈرگىلى بولىدۇ.

مۇشۇنىڭ ھەممىسىنىڭ خۇلاسەسى: "ھارام نەرسە: مەس قىلغۇچى بولسۇن ياكى نىجىس بولۇپ مەس قىلمايدىغان بولسۇن، ئۆزىنىڭ ئەسلى ھارام قىلىنىشتىكى سۈپىتىنى يوقىتىدىكەن، نىجىسلىق سۈپىتىنىڭ ئىزى قالمايدىكەن، مەس قىلغۇچى ماددىمۇ دورىغا ئارىلاشتۇرۇلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ مەس قىلىدىغان تەسىرى بولمايدىكەن، بۇ دورىنى ئىستىمال قىلىش ۋە كېسەللەرگە سۈپەتلەپ بېرىش ھالال بولىدۇ، چۈنكى ھارام ياكى نىجىس نەرسە باشقا بىر ماددىغا ئۆزگەرتىلگەندە ئۇنىڭ ئەسلىدىكى تەسىرى قالمايدۇ.

ئەمما ئۇنىڭ ھاراملىق تەسىرى قالغان بولسا، ئۇنى كېسەللەرگە سۈپەتلەپ بېرىش ۋە ئۇنىڭ بىلەن داۋالىنىش توغرا بولمايدۇ.

ئۇنىڭ ئەسلىدىكى ھالىتىدە قالغانلىقى ياكى ئۆزگەرگەنلىكىنى مەخسۇس بۇ ئىشتا يېتىشكەن مۇتەخەسسسلەر، ساپ تۇيغۇ ياكى تەجىربە ئىگىلىرى بىلىدۇ، بۇنى بىلگەندە ئۇنىڭ دورىغا ئارىلاشتۇرۇلغان نىسبىتىنىمۇ بىلگىلى بولىدۇ.

ئۈچىنچى: ھارام ماددىلارنىڭ ئۆز ئىچىگە ئالغان تىزىملىككە كۆرە، دىندا ئىشەنچلىك، دورىگەرلىك كەسپىدە ئوقۇغان ئىختىساس ئىگىلىرىدىن سورىسىڭىز ياخشى بولىدۇ.

ھەممىدىن توغرىنى ئاللاھ تائالا ياخشى بىلگۈچىدۇر.